

١٣٤٧٥ - ٢٠١٣٧.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه‌ی دکتری رشته‌ی برنامه‌ریزی درسی

برنامه‌درسی پاسخگو در آموزش عالی

مطالعه‌ی موردی: دانشگاه‌های دولتی اصفهان

استادان راهنما:

دکتر احمد رضا نصر

دکتر سید مصطفی شریف

استاد مشاور:

دکتر محمود مهر محمدی

پژوهشگر:

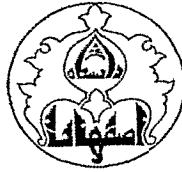
محمد رضا نیلی احمدآبادی

اسفند ماه ۱۳۸۸

۱۳۴۶۴۵

روزهای اعلام شده در کتابخانه
تعمیرات
۱۳۸۹/۲/۶

کلیه حقوق مادی مرتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه متعلق به
دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه‌ی دکتری رشته‌ی برنامه‌ریزی درسی آقای محمدرضا نیلی

احمدآبادی

تحت عنوان

برنامه‌درسی پاسخگو در آموزش عالی

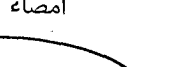
مطالعه‌ی موردی: دانشگاه‌های دولتی اصفهان

در تاریخ ۱۳۸۸/۱۲/۱۹ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضاء با مرتبه‌ی علمی دانشیار دکتر احمدرضا نصر استادان راهنمای پایان نامه

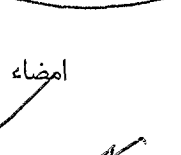
امضاء با مرتبه‌ی علمی استادیار دکتر سید مصطفی شریف

امضاء با مرتبه‌ی علمی استاد دکتر محمود مهرمحمدی استاد مشاور پایان نامه

امضاء با مرتبه‌ی علمی دانشیار دکتر سید ابراهیم میرشاه‌جعفری استادان داور داخل گروه

امضاء با مرتبه‌ی علمی دانشیار دکتر محمد جواد لیاقت‌دار

امضاء با مرتبه‌ی علمی دانشیار دکتر محمدحسین یارمحمدیان استادان داور خارج از گروه

امضاء با مرتبه‌ی علمی استادیار دکتر پرویز ساکتی

امضای مدیر گروه

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف تبیین برنامه‌درسی پاسخگو در آموزش عالی و پیامدها و الزام‌های آن در حیطه‌ی رسالت‌های چهارگانه آموزش عالی یعنی آموزش، پژوهش، خدمات و کارآفرینی انجام شده است. به این ترتیب اصلی‌ترین سؤال‌های پژوهش این بوده که در حیطه‌ی هر کدام از رسالت‌های چهارگانه، از آموزش دانشگاهی چه پیامدهایی موردانتظار است (پیامدها) و برای تحقق این پیامدها، رعایت چه مواردی ضروری است (الزام‌ها).

این پژوهش، از نوع ترکیبی (کمی و کیفی) بوده و برای اجرای آن، از روش تحلیلی-توصیفی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، مشتمل بر سه دسته استادان و دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های اصفهان، صنعتی اصفهان و علوم پزشکی اصفهان و هم‌چنین کارفرمایان و مدیران سازمان‌ها و صنایع بزرگ اصفهان بوده است. در بخش کیفی، ۳۲ تن از استادان، دانشجویان و کارفرمایان که دارای اطلاعات غنی در زمینه موضوع پژوهش بوده‌اند، به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده و با آنها مصاحبه نیمه ساختار یافته صورت گرفته است. نمونه‌گیری پژوهش در بخش کمی، به روش نمونه‌گیری متناسب با حجم، از نوع تخصیص بهینه انجام شده و حجم نمونه از طریق دو روش ۳۸۴ نفر تعیین و در نهایت برای اطمینان از کفایت حجم نمونه، آزمون توان آماری به عمل آمد و نتیجه (۰/۸۱۶) آن را تایید نمود. اسناد و مدارک، مصاحبه و پرسشنامه محقق ساخته، ابزارهای این پژوهش بوده‌اند. روایی سئوالات مصاحبه و پرسشنامه، از سوی متخصصان و کارشناسان مورد تایید قرار گرفت و برای برآورد پایایی پرسشنامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید که نتیجه حاصله (۰/۸۳۷) پایایی آن را تایید کرد. به منظور تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از مصاحبه‌ها، از روش مقوله‌بندی مکرر و برای تجزیه و تحلیل نتایج پرسشنامه‌ها، از آزمون‌های آماری توصیفی و هم‌چنین استنباطی مانند آزمون‌های t تک‌متغیره، تحلیل واریانس تک نمونه‌ای و تحلیل واریانس چند متغیره استفاده گردید.

نتایج حاصل از آزمون‌های t تک‌متغیره نشان داد مجموعه پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو و الزام‌های آن، در حیطه‌ی هر چهار رسالت دانشگاه، مورد توافق نمونه پژوهش قرار گرفت ($p \leq 0/001$). دانش‌آموختگانی برخوردار از دانش نظری و عملی و مهارت‌های عام، دارای شخصیت توسعه یافته و منش علمی و نیز برخوردار از انگیزه یادگیری مادام‌العمر؛ آگاه نسبت به روش‌های پژوهش‌های بنیادی و کاربردی و برخوردار از مهارت‌های انجام آنها؛ آشنا و متعهد به اصول اخلاقی تحقیق؛ دانش‌آموختگانی بهره‌مند از مهارت‌های فنی، انسانی و ادراکی مورد نیاز برای خدمت‌رسانی به جامعه؛ برخوردار از اخلاق حرفه‌ای؛ روحیه مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی و هم‌چنین توانمند در برقراری ارتباطات بین فردی و استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در محیط‌های شغلی؛ دانش‌آموختگانی کارآفرین و برخوردار از ویژگی‌های کارآفرینان مانند خلاق و خطرپذیر بودن، دارای روحیه ایجاد تغییر و برخوردار از خودپنداره مثبت از پیامدهای مورد انتظار نمونه پژوهش بوده است که به نظر آنها با ایجاد فرصت‌های یادگیری متنوع و متعدد برای آموختن دانش و مهارت‌های روزآمد در برنامه‌های درسی و با بهره‌مندی از مشارکت ذی‌نفعان مانند استادان، دانشجویان و کارفرمایان؛ آموزش نظری و عملی فرایند انجام تحقیق از طریق برنامه‌های درسی پژوهش‌محور؛ آموزش مهارت‌ها و شایستگی‌های اساسی؛ تدوین برنامه‌های درسی بر مبنای مأموریت‌گرایی و بر اساس چشم‌اندازی از فرصت‌های شغلی و هم‌چنین برنامه‌های درسی مبتنی بر عمل محقق خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: آموزش عالی، رسالت‌ها، پاسخگویی، آموزش عالی پاسخگو، برنامه‌درسی پاسخگو، الزام‌ها، پیامدها.

حمد و سپاس خداوند حکیم و علیم را که در مراحل مختلف زندگی، به ویژه در مسیر تحصیل علم از الطاف پیدا و پنهانش برخوردار بوده‌ام.

لازم می‌دانم به مصداق حدیث نبوی " لا یشکر الله من لا یشکر الناس " بدین وسیله مراتب سپاس خود را به استادان محترم راهنما، جناب آقای دکتر احمد رضا نصر و جناب آقای دکتر سید مصطفی شریف به واسطه راهنمایی‌های عالمانه و محققانه ایشان، در تدوین این اثر ابراز دارم. هم‌چنین از استاد ارجمند جناب آقای دکتر محمود مهر محمدی که علاوه بر بهره‌مندی علمی از محضر ایشان در دوران تحصیل، با محبت و بزرگواری فراوان، مشاوره پایان‌نامه را پذیرفتند سپاسگزارم.

از تمامی همکاران گرانقدر خود و دانشجویان گرامی گروه و دانشکده علوم تربیتی به ویژه دانشجویان گرامی نخستین دوره دکتری برنامه‌ریزی درسی دانشگاه اصفهان؛ استادان و دانشجویان تحصیلات تکمیلی سایر دانشکده‌ها و کارشناسان عزیز دانشگاه و دانشکده علوم تربیتی دانشگاه اصفهان؛ استادان و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های صنعتی و علوم پزشکی اصفهان و هم‌چنین مدیران و کارفرمایان سازمان‌ها و صنایع اصفهان که در انجام این پژوهش، مدیون مساعدت‌ها و مهربانی‌های ایشان هستم تشکر نموده و از پیشگاه حضرت احدیت برای همگان، عزت و صحت مسئلت می‌نمایم.

این اثر را به روح بلند پدرم که همواره به تعالی و نیک‌نامی
فرزندانش می‌اندیشید و در سراسر عمر با برکتش، برای نیل به آن از
هیچ کوششی دریغ نکرد، به پیشگاه مادر گران‌تر از جان که
وجودش هم‌چنان گرمابخش و هدایتگر زندگی است، به پیشگاه
شهیدان شاهد به‌ویژه برادرم محمود و به همسر فداکار، صبور و
بزرگووارم که در انجام این پژوهش، همراه و همگام بود تقدیم
می‌کنم.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

۱	مقدمه
۲	۱-۱- بیان مساله
۶	۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق
۸	۳-۱- اهداف تحقیق
۹	۴-۱- سؤال‌های تحقیق
۱۰	۵-۱- تعریف مفهومی واژه‌ها
۱۱	۵-۱- تعریف عملیاتی واژه‌ها

فصل دوم: پیشینه پژوهش

۱۳	مقدمه
۱۴	۱-۲- بخش اول: آموزش عالی
۱۴	۱-۱-۲- مفهوم‌شناسی و تحولات نهاد و نظام اجتماعی آموزش عالی
۲۲	۲-۱-۲- رسالت‌ها و مأموریت‌های آموزش عالی
۲۵	۲-۱-۳- آموزش عالی در ایران و چالش‌های آن
۳۶	۲-۲- بخش دوم: پاسخگویی
۳۶	۱-۲-۲- مفهوم و عناصر پاسخگویی
۳۹	۲-۲-۲- مبانی و اصول پاسخگویی
۴۹	۳-۲- بخش سوم: آموزش عالی پاسخگو
۴۹	۱-۳-۲- ضرورت‌ها و تحولات پاسخگویی در آموزش عالی
۵۷	۲-۳-۲- انواع و سطوح پاسخگویی در آموزش عالی
۶۵	۳-۳-۲- پاسخگویی و ارزیابی کیفیت در آموزش عالی
۷۰	۴-۳-۲- پاسخگویی و استقلال و آزادی علمی در دانشگاه
۷۳	۴-۲- بخش چهارم: برنامه‌درسی پاسخگو
۷۳	۱-۴-۲- مفهوم برنامه‌درسی و برنامه‌درسی پاسخگو در آموزش عالی

۷۵.....	۲-۴-۲- مبانی نظری برنامه‌درسی پاسخگو.....
۸۳.....	۲-۴-۳- اهم پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در آموزش عالی.....
۸۸.....	۲-۴-۴- اهم ویژگی‌ها و الزام‌ها برنامه‌درسی پاسخگو در آموزش عالی.....
۹۳.....	۲-۴-۵- کارکردها و چالش‌های برنامه‌درسی پاسخگو در آموزش عالی.....
۹۶.....	۲-۴-۶- وجوه خاص پاسخگویی برنامه‌درسی آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران.....
۹۹.....	۲-۵-۵- بخش پنجم: پژوهش‌های انجام شده در ایران و جهان.....
۱۰۰.....	۲-۵-۱- پژوهش‌های انجام شده در ایران.....
۱۰۱.....	۲-۵-۲- پژوهش‌های انجام شده در خارج.....

فصل سوم: روش پژوهش

۱۰۹.....	مقدمه.....
۱۰۹.....	۳-۱- نوع پژوهش.....
۱۱۰.....	۳-۲- جامعه آماری.....
۱۱۲.....	۳-۳- تعیین حجم نمونه.....
۱۱۲.....	۳-۴- روش نمونه‌گیری.....
۱۱۴.....	۳-۵- ابزارهای اندازه‌گیری.....
۱۱۴.....	۳-۵-۱- اسناد و مدارک.....
۱۱۴.....	۳-۵-۲- مصاحبه.....
۱۱۶.....	۳-۵-۳- پرسشنامه.....
۱۱۸.....	۳-۵-۴- روش گردآوری اطلاعات.....
۱۱۹.....	۳-۶- روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

۱۲۱.....	مقدمه.....
۱۲۲.....	۴-۱- ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه آماری.....
۱۲۵.....	۴-۲- تجزیه و تحلیل سؤالات پژوهش.....

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

مقدمه.....	۱۷۳
۱-۵- خلاصه‌ای از بیان مساله و روش اجرای پژوهش.....	۱۷۳
۲-۵- بحث و نتیجه‌گیری از یافته‌های پژوهش.....	۱۷۵
۳-۵- پیشنهادهای کاربردی.....	۱۹۸
۴-۵- موضوع‌های پیشنهادی برای پژوهش‌های بعدی.....	۱۹۹
۵-۵- محدودیت‌های پژوهش.....	۱۹۹
پیوست‌ها.....	۲۰۱
منابع و ماخذ.....	۲۲۶

فهرست شکل‌ها

عنوان	صفحه
شکل ۱-۱- مثلث پاسخگویی از دیدگاه بورک و همکاران.....	۵
شکل ۱-۲- رویکردهای حرفه‌گرایی و مشتری‌گرایی به آموزش عالی.....	۱۹
شکل ۲-۲- تأثیرات توده‌ای شدن آموزش عالی بر مدیریت و ساختار پاسخگویی در آموزش عالی.....	۵۱
شکل ۲-۳- الگوی استنباطی عوامل ایجاب‌کننده پاسخگویی در آموزش عالی.....	۵۵
شکل ۲-۴- تحول در گرایش‌های پاسخگویی نظام‌های آموزش عالی در شصت سال اخیر.....	۵۷
شکل ۲-۵- پیوستار پاسخگویی از دیدگاه دایگل و کوکو.....	۵۹
شکل ۲-۶- ابعاد پاسخگویی از دیدگاه کرنز.....	۵۹
شکل ۲-۷- مدل استنباطی شیوه‌ها و سطوح ارزشیابی کیفیت در سطوح فردی، سازمانی و اجتماعی دانشگاه و رابطه آنها با پاسخگویی.....	۷۰
شکل ۲-۸- سطوح نیروهای اجتماعی مؤثر بر برنامه‌درسی.....	۸۲
شکل ۲-۹- مدل چندسطحی و چندوجهی پاسخگویی برنامه‌درسی.....	۹۰
شکل ۲-۱۰- از مأموریت دانشگاه تا پیامدهای یادگیری.....	۹۲
شکل ۲-۱۱- الگوی پیشنهادی برنامه‌درسی پاسخگو در آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران.....	۹۹

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲- جمعیت دانشجویی دانشگاه‌های دولتی کشور سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶.....	۲۸
جدول ۲-۲- جمعیت دانشجویی دانشگاه‌های آزاد اسلامی سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶.....	۲۸
جدول ۳-۲- آمار دانشجویی دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی برحسب دوره در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶.....	۲۹
جدول ۴-۲- انواع پاسخگویی.....	۶۳
جدول ۱-۳- توزیع فراوانی اعضاء جامعه هیأت‌علمی بر حسب رشته تخصصی و مرتبه تحصیلی.....	۱۱۰
جدول ۲-۳- توزیع فراوانی دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی بر حسب رشته تخصصی و دوره تحصیلی.....	۱۱۱
جدول ۱-۴- توزیع فراوانی و درصد شرکت‌کنندگان در مصاحبه به تفکیک نمونه پژوهش.....	۱۲۲
جدول ۲-۴- توزیع فراوانی و درصد گروه‌های نمونه در بخش کمی پژوهش.....	۱۲۲
جدول ۳-۴- توزیع فراوانی و درصد استادان و دانشجویان بر حسب دانشگاه محل خدمت و محل تحصیل.....	۱۲۳
جدول ۴-۴- توزیع فراوانی و درصد نمونه استادان و دانشجویان به تفکیک گروه‌های آموزشی.....	۱۲۳
جدول ۵-۴- توزیع فراوانی و درصد استادان برحسب مرتبه دانشگاهی.....	۱۲۴
جدول ۶-۴- توزیع فراوانی و درصد دانشجویان نمونه پژوهش به تفکیک دوره تحصیلی.....	۱۲۴
جدول ۷-۴- توزیع فراوانی و درصد کارفرمایان نمونه پژوهش به تفکیک بخش دولتی و خصوصی.....	۱۲۴
جدول ۸-۴- پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان پیرامون پیامدهای آموزشی برنامه‌درسی پاسخگو برحسب فراوانی و درصد.....	۱۲۸
جدول ۹-۴- پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان پیرامون الزام‌های آموزشی برنامه‌درسی پاسخگو برحسب فراوانی و درصد.....	۱۳۰
جدول ۱۰-۴- آزمون معنی‌داری گویه‌های مربوط به پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت آموزش بر حسب نمونه پژوهش.....	۱۳۱
جدول ۱۱-۴- نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای مربوط به مقایسه میانگین پاسخ گروهها در مورد پیامدهای رسالت آموزشی برنامه‌درسی پاسخگو با میانگین فرضی (۴).....	۱۳۲

- جدول ۴-۱۲- میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها در خصوص پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت آموزش برحسب نمونه پژوهش ۱۳۲
- جدول ۴-۱۳- آزمون معنی‌داری گویه‌های مربوط به الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت آموزشی بر حسب نمونه ۱۳۳
- جدول ۴-۱۴- نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای مربوط به مقایسه میانگین پاسخ گروهها در مورد الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت آموزشی با میانگین فرضی (۴) ۱۳۴
- جدول ۴-۱۵- میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها در خصوص الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت آموزشی برحسب نمونه پژوهش ۱۳۵
- جدول ۴-۱۶- نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) در مورد تفاوت بین دیدگاه‌های استادان، دانشجویان و کارفرمایان در خصوص پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت آموزش دانشگاه ۱۳۵
- جدول ۴-۱۷- ادامه نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) در مورد پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت آموزش دانشگاه ۱۳۶
- جدول ۴-۱۸- پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان پیرامون پیامدهای پژوهشی برنامه‌درسی پاسخگو برحسب فراوانی و درصد ۱۳۸
- جدول ۴-۱۹- پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان پیرامون الزام‌های پژوهشی برنامه‌درسی پاسخگو برحسب فراوانی و درصد ۱۴۰
- جدول ۴-۲۰- آزمون معنی‌داری گویه‌های مربوط به پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت پژوهش بر حسب نمونه پژوهش ۱۴۱
- جدول ۴-۲۱- نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای مربوط به مقایسه میانگین پاسخ گروهها در مورد پیامدهای رسالت پژوهش برنامه‌درسی پاسخگو با میانگین فرضی (۴) ۱۴۲
- جدول ۴-۲۲- میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها در خصوص پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت پژوهش برحسب نمونه پژوهش ۱۴۳
- جدول ۴-۲۳- آزمون معنی‌داری گویه‌های مربوط به الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت پژوهش بر حسب نمونه پژوهش ۱۴۳
- جدول ۴-۲۴- نتایج آزمون t تک نمونه‌ای مربوط به مقایسه میانگین پاسخ گروهها در مورد الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت پژوهش با میانگین فرضی (۴) ۱۴۴

جدول ۴-۲۵- میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها در خصوص الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت پژوهش برحسب نمونه پژوهش.....	۱۴۵
جدول ۴-۲۶- نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) در مورد تفاوت بین دیدگاه‌های استادان، دانشجویان و کارفرمایان در خصوص پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت پژوهش دانشگاه.....	۱۴۵
جدول ۴-۲۷- ادامه نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) در مورد پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت پژوهش دانشگاه.....	۱۴۶
جدول ۴-۲۸- مقایسه اختلاف میانگین زوجی دیدگاه‌های نمونه پژوهش در مورد پیامدها و الزام‌های رسالت پژوهش دانشگاه.....	۱۴۶
جدول ۴-۲۹- پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان پیرامون پیامدهای خدماتی برنامه‌درسی پاسخگو برحسب فراوانی و درصد.....	۱۴۹
جدول ۴-۳۰- پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان پیرامون الزام‌های خدماتی برنامه‌درسی پاسخگو برحسب فراوانی و درصد.....	۱۵۲
جدول ۴-۳۱- آزمون معنی‌داری گویه‌های مربوط به پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت خدمات برحسب نمونه پژوهش.....	۱۵۳
جدول ۴-۳۱- نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای مربوط به مقایسه میانگین پاسخ گروهها در مورد پیامدهای رسالت خدمات برنامه‌درسی پاسخگو با میانگین فرضی (۴).....	۱۵۴
جدول ۴-۳۳- میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها در خصوص پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت خدمات برحسب نمونه پژوهش.....	۱۵۴
جدول ۴-۳۴- آزمون معنی‌داری گویه‌های مربوط به الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت خدمات برحسب نمونه پژوهش.....	۱۵۵
جدول ۴-۳۵- نتایج آزمون t تک نمونه‌ای مربوط به مقایسه میانگین پاسخ گروهها در مورد الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت خدمات با میانگین فرضی (۴).....	۱۵۶
جدول ۴-۳۶- میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها در خصوص الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت خدمات برحسب نمونه پژوهش.....	۱۵۶

- جدول ۴-۳۷- نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) در مورد تفاوت بین دیدگاه‌های استادان، دانشجویان و کارفرمایان در خصوص پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت خدمات دانشگاه ۱۵۷
- جدول ۴-۳۸- ادامه نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) در مورد پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت خدمات دانشگاه ۱۵۷
- جدول ۴-۳۹- مقایسه اختلاف میانگین زوجی دیدگاه‌های نمونه پژوهش در مورد پیامدها و الزام‌های رسالت خدمات دانشگاه ۱۵۸
- جدول ۴-۴۰- پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان پیرامون پیامدهای کارآفرینی برنامه‌درسی پاسخگو برحسب فراوانی و درصد ۱۶۰
- جدول ۴-۴۱- پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان پیرامون الزام‌های کارآفرینی برنامه‌درسی پاسخگو برحسب فراوانی و درصد ۱۶۳
- جدول ۴-۴۲- آزمون معنی‌داری گویه‌های مربوط به پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت کارآفرینی برحسب نمونه پژوهش ۱۶۴
- جدول ۴-۴۳- نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای مربوط به مقایسه میانگین پاسخ گروهها در مورد پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت کارآفرینی با میانگین فرضی (۴) ۱۶۵
- جدول ۴-۴۴- میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها در خصوص پیامدهای برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت کارآفرینی برحسب نمونه پژوهش ۱۶۶
- جدول ۴-۴۵- آزمون معنی‌داری گویه‌های مربوط به الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت کارآفرینی بر حسب نمونه پژوهش ۱۶۶
- جدول ۴-۴۶- نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای مربوط به مقایسه میانگین پاسخ گروهها در مورد الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت کارآفرینی با میانگین فرضی (۴) ۱۶۷
- جدول ۴-۴۷- میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها در خصوص الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت کارآفرینی برحسب نمونه پژوهش ۱۶۸
- جدول ۴-۴۸- نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) در مورد تفاوت بین دیدگاه‌های استادان، دانشجویان و کارفرمایان در خصوص پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت کارآفرینی دانشگاه ۱۶۸

- جدول ۴-۴۹- ادامه نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره(مانوا) در مورد پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت کارآفرینی دانشگاه.....۱۶۹
- جدول ۴-۵۰- مقایسه اختلاف میانگین زوجی دیدگاه‌های نمونه پژوهش در مورد پیامدها و الزام‌های رسالت کارآفرینی دانشگاه.....۱۶۹
- جدول ۴-۵۱- نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره(مانوا) در مورد تفاوت بین دیدگاه‌های استادان علوم انسانی، علوم پایه، فنی‌ومهندسی و علوم پزشکی در خصوص پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت‌های چهارگانه دانشگاه.....۱۷۰
- جدول ۴-۵۲- ادامه نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره(مانوا) در مورد تفاوت بین دیدگاه‌های استادان علوم انسانی، علوم پایه، فنی‌ومهندسی و علوم پزشکی در خصوص پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو به تفکیک رسالت‌های چهارگانه دانشگاه.....۱۷۰
- جدول ۴-۵۳- نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره(مانوا) در مورد تفاوت بین دیدگاه‌های دانشجویان علوم انسانی، علوم پایه، فنی‌ومهندسی و علوم پزشکی در خصوص پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو در حیطه رسالت‌های چهارگانه دانشگاه.....۱۷۱
- جدول ۴-۵۴- ادامه نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره(مانوا) در مورد تفاوت بین دیدگاه‌های دانشجویان علوم انسانی، علوم پایه، فنی‌ومهندسی و علوم پزشکی در خصوص پیامدها و الزام‌های برنامه‌درسی پاسخگو به تفکیک رسالت‌های چهارگانه دانشگاه.....۱۷۲

فهرست پیوست‌ها

عنوان	صفحه
شماره ۱- آئین نامه واگذاری اختیارات برنامه ریزی درسی به دانشگاهها (بخشنامه شماره ۱۰۸۹ مورخه ۲۷۹ / ۲ / ۱۰ وزارت علوم ، تحقیقات و فن آوری	۲۰۱
شماره ۲- توان آماری آزمون (کفایت حجم نمونه)	۲۰۵
شماره ۳- نامه الکترونیکی پروفسور آلتباخ درمورد ارسال کتاب های مرتبط با پژوهش	۲۰۶
شماره ۴- نمونه نامه درخواست همکاری برای مصاحبه با نمونه پژوهش	۲۰۷
شماره ۵- فرم مصاحبه پژوهش مورد استفاده در بخش کیفی پژوهش	۲۰۸
شماره ۶- نمونه فرم مکمل مصاحبه درمورد فهرست پیامدها و الزام‌های برنامه درسی پاسخگو	۲۰۹
شماره ۷- پرسشنامه پژوهش درمورد پیامدها و الزام های برنامه روی پاسخگو درحیطه‌ی چهار رسالت دانشگاه	۲۱۰
شماره ۸- محاسبات پایایی ابزار بخش کمی پژوهش (پرسشنامه)	۲۱۴
شماره ۹- نمونه نامه ارسال شده همراه پرسشنامه برای نمونه پژوهش دربخش کمی	۲۱۷
شماره ۱۰- آزمون تعقیبی شفه مربوط به گویه‌های پیامدهای برنامه درسی پاسخگو درحیطه رسالت آموزش	۲۱۸
شماره ۱۱- آزمون تعقیبی شفه مربوط به گویه‌های الزام‌های برنامه درسی پاسخگو درحیطه رسالت آموزش	۲۱۹
شماره ۱۲- آزمون تعقیبی شفه مربوط به گویه‌های پیامدهای برنامه درسی پاسخگو درحیطه رسالت پژوهش	۲۲۰
شماره ۱۳- آزمون تعقیبی شفه مربوط به گویه‌های الزام‌های برنامه درسی پاسخگو درحیطه رسالت پژوهش	۲۲۱
شماره ۱۴- آزمون تعقیبی شفه مربوط به گویه‌های پیامدهای برنامه درسی پاسخگو درحیطه رسالت خدمات	۲۲۲
شماره ۱۵- آزمون تعقیبی شفه مربوط به گویه‌های الزام‌های برنامه درسی پاسخگو درحیطه رسالت خدمات	۲۲۳
شماره ۱۶- آزمون تعقیبی شفه مربوط به گویه‌های پیامدهای برنامه درسی پاسخگو درحیطه رسالت کارآفرینی	۲۲۴

شماره ۱۷- آزمون تعقیبی شفه مربوط به گویه‌های الزام‌های برنامه درسی پاسخگو درحیطه رسالت کارآفرینی

۲۲۵.....

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

آموزش عالی، در دهه‌های اخیر به‌ویژه از اوایل دهه ۱۹۹۰ به عنوان موتور محرکه اقتصادی جوامع و یکی از اساسی‌ترین عوامل رشد فرهنگی و اجتماعی کشورها قلمداد می‌شود. در آغاز قرن ۲۱ عملاً این واقعیت پذیرفته شده است که توسعه اقتصادی، اجتماعی یک جامعه بیش از پیش در گرو روش تولید و انتقال دانش است که از طریق آن جامعه هدایت و اداره می‌شود. در این راستا بین تمامی نهادها، دانشگاه‌ها اساسی‌ترین نقش را ایفا می‌کنند. از این‌رو علاقه دولت‌ها به سرمایه‌گذاری در آموزش عالی روزبه‌روز افزایش یافته و مطالعه مسائل و مقتضیات آن به منزله یکی از حوزه‌های پژوهشی همواره مورد توجه ذی‌نفع‌ها و کارشناسان رشته‌های گوناگون بوده و است. اگرچه در این دوران علائق مشترک دانشگاه‌ها، دولت و کارفرمایان در تعیین اهداف و مقاصد آموزش عالی نقش بنیادی‌تری را ایفا می‌کنند اما هر کدام از آنها به تناسب نیازها، علائق و تخصص خود به بررسی موضوعات مربوط به آموزش عالی پرداخته‌اند. شکل‌گیری حوزه مطالعاتی آموزش عالی در سال ۱۹۸۳ در دانشگاه کلارک امریکا توسط استنلی هال نقطه آغاز این پدیده تلقی می‌شود اما از آن زمان تا کنون علاوه بر رشد کمی گرایش به سوی این قلمرو، تعدد گرایش‌ها و رشته‌های آن مانند اقتصاد آموزش عالی، مدیریت آموزش عالی، برنامه‌ریزی آموزشی و درسی آموزش عالی و نظایر اینها از ضرورت و اهمیت مسائل و موضوعات آموزش عالی و دانشگاه‌ها حکایت می‌کند.

توده‌ای شدن آموزش عالی و برخورداری همگانی از آموزش دانشگاهی برای کسب منزلت اجتماعی، رشد حرفه‌ای و افزایش درآمد اکنون نزد مردم بسیاری از جوامع، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌شود اما رشد ناموزون آن و عدم تحول کیفی از نگرانی‌هایی است که در دهه‌های اخیر توجه سیاست‌گذاران، متخصصان و مدیران دانشگاهی را به خود معطوف ساخته و هر گروه به تناسب وظیفه خود، در صدد یافتن راه‌هایی برای برون‌رفت از بحران کیفیت در آموزش عالی هستند. پاسخگو نمودن موسسات آموزش عالی به‌ویژه در کشورهایی که دولت عمده‌ترین منبع تأمین مالی آن‌ها به‌شمار می‌رود یکی از راهبردهایی بوده که توانسته است تا حدی کیفیت را پایه‌پای رشد کمی ارتقاء بخشد.

افزایش هزینه‌ها، برآورده‌نشدن انتظارات کارفرمایان از سوی دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها و بیکاری فارغ‌التحصیلان از دیگر عواملی هستند که ضرورت پاسخگویی دانشگاه‌ها را مضاعف ساخته به‌گونه‌ای که عدم کفایت دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های برون‌دادهای آموزش عالی، اکنون به عنوان یک نگرانی رو به رشد در اکثر کشورها قابل مشاهده است.

در کشور ما نیز عدم تطبیق برخی رشته‌ها و گرایش‌ها با نیازهای جامعه، گسست بین کارفرمایان به‌عنوان مشتریان آموزش عالی و دانشگاه‌ها به عنوان متولیان تربیت نیروی انسانی متخصص، عدم رضایت دانشجویان و دانش‌آموختگان از برنامه‌های آموزشی و درسی و به روز نبودن برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها از جمله گلایه‌های رایج بین مدیران نهادهای خدماتی و بنگاه‌های اقتصادی، دانشگاهیان، دانشجویان و کارگزاران جامعه است. در این گلایه‌ها، آنچه بیش از هر چیز مطرح می‌شود نارسایی برنامه‌های درسی است که به‌منزله اساسی‌ترین رکن آموزش عالی، منتقل‌کننده دانش و مهارت به دانشجویان تلقی می‌شود. از این‌رو به‌نظر می‌رسد به‌منظور پاسخگو نمودن آموزش عالی در برابر جامعه باید به فکر پاسخگویی برنامه‌های درسی بود تا از رهگذر آن بتوان نیازهای تمامی ذی‌نفع‌ها و مشتریان آموزش عالی را برآورده نمود.

این پژوهش، در صدد است با تبیین برنامه‌درسی پاسخگو در آموزش عالی، پیامدها و الزام‌های آن را برحسب چهار رسالت اصلی دانشگاه‌ها در دوران معاصر یعنی رسالت‌های آموزش، پژوهش، خدمات و کارآفرینی مورد مطالعه قرار دهد.

۱-۱- بیان مسأله

از پیدایش آموزش عالی رسمی در جهان یعنی تاسیس نخستین دانشگاه در بالنسیای اسپانیا در سال ۱۲۱۰ میلادی، هشتصد سال می‌گذرد و از آن زمان تا کنون همواره اهمیت آن روزافزون شده به‌گونه‌ای که از